

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Філологічні зошити. Літературознавство:

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ
НАУКОВИХ СТАТЕЙ

ВИПУСК II

Рівне – 2014

ББК 83
Ф 54
УДК 82

Філологічні зошити. Літературознавство: зб. студ. наук. ст. Вип. II / ред. кол. Б. М. Кир'янчук [та ін.]. – Рівне : РДГУ, 2014. – 120 с.

У збірнику вміщені студентські наукові розвідки, результати бакалаврських та магістерських досліджень з актуальних проблем українського літературознавства, теорії літератури, компаративістики та методики викладання української літератури. Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, студентами, вчителями-словесниками.

Рекомендовано до друку рішенням кафедри української літератури
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 2 від 25 лютого 2014 р.)

Рецензент:

ШАНЮК В.І., кандидат філологічних наук, доцент (Національний університет водного господарства і природокористування).

Редакційна колегія:

ЗАХАРЧУК І.В., доктор філологічних наук, доцент;

БЕСТЮК І.А., кандидат філологічних наук, доцент;

КИР'ЯНЧУК Б.М., кандидат філологічних наук, доцент (головний редактор);

КИРИЛЬЧУК О.М., кандидат філологічних наук, доцент;

КРУПКА М.А., кандидат філологічних наук, доцент;

РОМАНИШИНА Н.В., кандидат філологічних наук, доцент;

ТХОРУК Р.Л., кандидат філологічних наук, доцент.

ЗМІСТ

БЕЗНОСКО ЮЛІЯ Детективний сюжет у романах Євгенії Кононенко «Імітація» та «Зрада».....	7
ЄВГЕЙЧУК ОЛЕНА Вивчення художнього твору в контексті творчості письменника як складова навчально-методичної системи	12
КОСТЮКОВИЧ ЯНА Експресіоністична модель творчості Осипа Турянського: автобіографічна повість «Поза межами болю. Картина з безодні»	15
КОШИНСЬКА ТЕТЯНА Авторська модель героя у романі В. Винниченка «Лепрозорій».....	19
КУТІНОВА МАРІЯ Дискурс містичного у повісті «Віки пливуть над Києвом» Антона Нивинського	25
МАЙДАНЕЦЬ ОЛЬГА Осмилення традиційної культури у романі Марії Матіос «Солодка Даруся»	29
МИСЮК ОЛЬГА Сучасна дитяча література у просторі Інтернету	34
МІНІЧ ОЛЬГА Своєрідність любовних історій у прозі Люко Дашвар	39
ОЛЕКСЮК АНТОНІНА Місто Рівне: концептуалізація топосу на літературній мапі («Рівне / Ровно (стіна): нібито роман» (2001) Олександра Ірванця).....	42
ПАНАЦУК ІРИНА Репрезентація національних характерів у романі Івана Нечуя-Левицького «Князь Ієремія Вишневецький».....	46
ПАРХУТА ЮЛІЯ Інтеграція навчального процесу як дидактична умова підвищення якості освіти школярів	50
ПАХНЮК КАТЕРИНА Інваріанти постаті жінки-матері у творах Володимира Винниченка (на основі драми «Чорна Пантера і Білий Ведмідь» та роману «Записки Кирпатого Мефістофеля»)	53
ПИЛИПЧУК ОЛЕНА Родинні драми у романі Люко Дашвар «Мати все»	58

РАДЧИК МАРИНА	
Незавершені «Вальдшнепи» М. Хвильового як генератор нових культурних смислів: повість «Аглая» А. Сокола та художній фільм «Вальдшнепи» (режисер О. Муратов)	61
РЕГРУТ ПАВЛО	
Роздвоєння особистості у психологічних студіях Миколи Хвильового та Михайла Коцюбинського	66
РОЗГОН КАТЕРИНА	
Психоаналітичні ідеї в літературі високого модернізму 1920-х років (повість «Смерть» Б. Антоненка-Давидовича)	72
РОЗЕМБОВСЬКА ЯНІНА	
Минуле крізь призму приватного досвіду (роман Володимира Лиса «Століття Якова»)	77
СОЗОНІК МАРІЯ	
«День гніву» Юрія Косача: літературна версія воєнного роману	82
СТРАВІНСЬКА ОКСАНА	
Вивчення творчості І. Нечуя-Левицького в школі як методична проблема	88
ТКАЧУК ВАЛЕРІЯ	
Постать інтелігента в контексті естетичних пошуків української модерної літератури	91
ШОСТАК ОЛЬГА	
Новела Івана Франка «Сойчине крило» – твір про еміграцію й декадента	96
ЯКОВЛЕВА ОЛЕКСАНДРА	
Новела Тані Малярчук «Жінка і її риба» крізь призму «Закону Борхеса».....	105
<i>Шевченківський конкурс студентських наукових робіт</i>	
ПАХНЮК КАТЕРИНА	
Постать жінки-матері у творах Тараса Шевченка.....	109
САЙКО ОЛЕНА	
Бунтівник як героїчна модель Тараса Шевченка («Гайдамаки») та Михайла Коцюбинського («Дорогою ціною»).....	113
ЯРОШ ТЕТЯНА	
Жанр псалмів у поетичних доробках Тараса Шевченка та Петра Карманського	117

CONTENTS

BEZNOSKO JULIJA Detective devieces in plot of the novels <i>Imitatzija (Imitation)</i> and <i>Zrada (Betrayal)</i> by Yevgeniya Kononenko	7
YEVHEICHUK OLENA Context of Writer's Creative Works in Teaching of Fiction to Be an Element of Methodical System	12
KOSTYUKOVYCH JANA Expressionistic Mode of Osyp Turyanskyi's Writings: Autobiographical Narrative in <i>Poza mezhamy bolyu. Kartyna z bezodn'i (Out of pain limits. Painting from a Abyss)</i>	15
KOSHYNSKA TETYANA Author Model of Hero in Novel <i>Leprosarium</i> by Volodymyr Vynnychenko	19
KUTINOWA MARIYA Discourse of mystique in romance <i>Wiky plywut nad Kyiv'om (Ages to be passing beyond Kyiv)</i> by Antyn Nyvynskyi	25
MAIDANETS OLGA An Idea of Traditional Culture in Novel <i>Solodka Darusya (Sweet Darusya)</i> of Mariya Matios	29
MYSYUK OLGA Contemporary Children Literature in Internet Media.....	34
MINICH OLGA Original Elements in Love Stories of Lyuko Dashwar's Prose.....	39
OLEXYUK ANTONINA Rivne a Town: to Write down a Concept Having Got from the Topos on Literary Map	42
PANASCHUK IRYNA Representation of Nation Characters in Novel <i>Jeremiah Vyshnevetzkyi the Prince</i> by Ivan Nechui-Levytskyi	46
PARCHUTA JULIYA Integration in Teaching Process as Didactic Basis to Rise Level of Pupil Education.....	50
PAKHNIUK KATHERYNA Invariants of a Mother-figure in Volodymyr Vynnychenko's Writings	53
PYLYPCHUK OLENA Family Conflicts in Novel <i>To be Possessed Everything</i> by Lyuko Dashwar.....	58

RADCHYK MARYNA

Unfinished Novel *Valdshnepy (Woodcocks)* by M. Hvylovyyi to Be a Generator of New Cultural Senses: Tale *Aglaya* by A. Sokhola and Film *Valdshnepy (Woodcocks)* by Producer O. Muratov..... 61

REHRUT PAVLO

An Idea of Split Personality in Psychological Fiction of Mychola Hkvylovyyi and of Mychailo Kotsyubynskyi..... 66

ROZGON KATHERYNA

Psychoanalytic Theses in Fiction of High Modernism in 1920-th Years (Tale *Smert' (Death)* by B. Antonenko-Davydovych)..... 72

ROZEMBOVSKA IANNINA

Past in the Light of Personal Experience (Novel *Stolittya Yakova (The Century of Jacob)* by Volodymyr Lys) 77

SOZONIK MARIA

Den Hniwu (Dies Irae) by Yuriy Khosach as fiction version of battle novel..... 82

STRAWINSKA OXANA

Problem with Methods in School Teaching of Creative Works by I. Nechui-Levytskyi..... 88

TKHACHUK VALERIYA

Figure of Intellectual in Context of Aesthetics Tendencies of the Ukrainian Contemporary Literature..... 91

SHOSTAK OLGA

Short Story *Soichyne Khrylo (Jay Wing)* by Iwan Franko Is an Writing about Emigration and Figure of Decadent..... 96

YAKOVLEVA OLEXANDRA

Short Story *Zhinka ta jiji ryba (Woman and Her Fish)* by Tanya Malyarchuk in Prism of *Rule of Borges*..... 105

Contest of Student Study Dedicated to Anniversiry of Taras Shevchenko's Birth

PAKHNYUK KATHERINE

Mother-figure in Shevchenko's Writings..... 109

SAIKO OLENA

Rebel as Hero Mode in Texts *Hajdamaky (Insurgents)* by Shevchenko and *Dorohoyu Tsinoyu (It Costs Dear)* by Mychailo Kotsyubynskyi..... 113

YAROSH TETYANA

Genre of Psalms in Poetry be Taras Shevchenko and Petro Karmanskyi..... 117

Валерія Ткачук

Науковий керівник – доктор філ. наук Захарчук І.В.

ПОСТАТЬ ІНТЕЛІГЕНТА В КОНТЕКСТІ ЕСТЕТИЧНИХ ПОШУКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОДЕРНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті окреслено специфіку змалювання постаті інтелігента, його світогляд в контексті естетичних пошуків української модерної літератури.

Ключові слова: інтелігент, модернізм, фемінізм, психологізм, інтелектуальна проза.

The paper outlines the specific of delineation of intellectual, his aesthetic outlook in the context of searches of contemporary Ukrainian literature.

Key words: figure of intellectual, modernism, feminism, psychology, intellectual prose.

Інтерпретація прози як складової художньої свідомості належить до пріоритетних напрямів сучасного літературознавства. Стосується це насамперед дослідження нового для української літератури героя – інтелігента, носія інтелектуальної традиції та людини розумової праці. У цьому контексті виникає необхідність переосмислення художнього доробку тих письменників, у творах яких цей персонаж постає найбільш яскраво.

Актуальність теми зумовлена потребою у виробленні нових підходів для аналізу типології та окреслення ідентифікаційних параметрів героїв української літератури. Метою роботи є презентація постаті інтелігента в українській літературі в контексті художньої динаміки прози XIX – поч. XX ст. Основними завданнями є окреслити світогляд, специфіку змалювання інтелігента в українській літературі, дослідити знакові тексти, варіанти авторської інтерпретації означених типажів. До цієї проблеми, зокрема, вже зверталася С. Павличко у книзі «Теорія літератури» та Н. Синицька «Характерні ознаки інтелектуальної прози».

Інтелігенція – це соціальний прошарок, що складається з освічених людей, які займаються розумовою працею. Даний термін виник у першій половині дев'ятнадцятого століття. Передумовою появи цього поняття була науково-технічна революція, унаслідок якої виникає потреба поділу праці на розумову та фізичну. Раніше, у добу феодального ладу, право на інтелектуальну працю належало винятково аристократії.

Постать інтелігента в українській літературі не є новою, однак зустрічається не дуже часто. Причиною є вплив «народницької» літератури. Тобто народ стає об'єктом зображення і вищою метою літературної творчості. У цій теорії лежала концепція народу як селянства. Як пише Франко у своїй статті «Найновіші напрямки в народознавстві»: «Говорячи про народ, ми маємо на увазі не всю масу, що мешкає в певному краї, але тільки ті найнижчі верстви, які найменше зазнали цивілізаційних змін...» [15, 254]. Це створювало певну уніфікацію всіх текстів за одним зразком, де

головним завданням є реалістичне відображення дійсності буття селянина.

Іван Франко у «Перехресних стежках» презентує ідеального представника інтелігенції, котра, на його думку, «повинна бути громадою людей з широким образованием, з виробленим характером, з щирим почуттям до народу...» [13, 148].

Більше творів про інтелігентів та для інтелігентів з'являється на рубежі XIX і XX віків. Саме у цей період велика кількість творів набуває ознак модернізму, коли основне мистецьке навантаження робилося вже тоді на одиницю, а не на спільноту, масу, общину, народ, як було в попередні часи. Це сприяло певній еволюції образу інтелігентної людини. Наприклад, на противагу Франковому інтелігенту, у ранніх оповіданнях Кобилянської з'являється ніцшеанський персонаж, що гостро й емоційно висловлює своє розчарування в народі. Як пише Соломія Павличко у своїй книзі «Теорія літератури», «сильна героїня Кобилянської (образ навіяний надлюдиною Ніцше) хотіла належати до сильного народу. Однак, на її жаль, колонізований, слабкий, покірний» [7, 57]. Прикладом є молода інтелігентка Наталка («Царівна»), яка говорить: «Ненавиджу... одностайний... тужливо-хорий усміх на блідім лиці нашого народу. З самого жалю за минувшиною ми вже ослабли, а жалібна мелодія, що дзвенить у нашій душі і котру ми так добре розуміємо, заколисала всі наші сили до немочі. Чи не так? Ах! – докінчила вона гірко - це правда. Я також донька українсько-руського народу» [4, 215]. Однак героїні Кобилянської мріють присвятити себе визволенню і просвіті народу, адже це гідна мета для сильної і діяльної особистості.

Якщо говорити про творчість Ольги Кобилянської і Лесі Українки, то слід вести мову про феміністичні ідеї. Саме в творах цих письменниць помітна зміна гендерної ідентифікації українського інтелігента. «Образи драматургії Лесі Українки (від Любові з «Блакитної троянди» до Одержимої, Боярині, Кассандри, Мавки) є варіаціями на теми жіночої трагедії: зради щодо жінок, жіночої самотності, жіночого, часто глибшого за чоловічий патріотизму, жіночої драматичної відданості істині» [7, 82]. У драматургії Леся Українка протиставляє сильних жінок слабким чоловікам. У «Давній казці» вона вимальовує постать Поета, як і багатьох інших поетів, без родових ознак. А в «Блакитній троянді» зображує сильну, вольову жінку.

Розмаїття сильних жіночих постатей вводить у свої твори Ольга Кобилянська. Письменниця висвітлює образ не просто безликої особи, а «людини» та «царівни». Це жінки із високим інтелектом, надзвичайною силою волі та інтелігентністю («Царівна», «Людина», «Природа», «Некультурна», «Valse melancolique»). Її героїні родом із сучасності: їм притаманний новий спосіб мислення та виявлення внутрішнього потенціалу. Олена Ляуфлер («Людина»), Наталка Верковичівна («Царівна»), художниця Ганнуся та піаністка Софія («Valsemelancolique») не уявляють свого життя без реалізації себе в культурі. Цим жінкам притаманний «аристократизм душі», внутрішня інтелігенція, що є частиною їх характеру.

Михайло Коцюбинський створює цілісний портрет інтелігента. Для

Коцюбинського характерними є форми внутрішніх роздумів та невласне прямої мови героїв. Змальовуючи людину у певний момент життя, він розкриває її внутрішній стан як послідовний, органічно безперервний процес, який може й не закінчитися у рамках зображеного у творі, але характер очікуваного завершення повністю зрозумілий.

Тематику митець – суспільство піднімає у своїй імпресіоністичній новелі «Intermezzo» Михайло Коцюбинський. Досягнення Михайла Коцюбинського полягало насамперед у тому, що йому за допомогою кольору, звукових вражень вдалося відтворити реальний перебіг психічних процесів, порухів душі людини в їхній дійсній складності. У зв'язку з цим О. Черненко зауважує: «М. Коцюбинський, як і всі імпресіоністи, ніколи не зображує ніяких типових характерів, а завжди - неповторну індивідуальність людини, байдуже, до якої професії чи стану вона належить» [14, 11].

Оригінальний ракурс висвітлення образу інтелігента присутній у новелі «Цвіт яблуні». І. Франко зазначав, «що ця психологічна студія виявляє руку великого майстра і незвичайно тонку обсервацію дуже складного психологічного процесу — враження письменника, у якого вмирає єдина улюблена дитина і якого фантазія при тім, всупереч його волі, нотує і складає всі деталі — як матеріал для будучого твору» [12, 57].

У романістиці початку ХХ ст. Володимира Винниченка відображено цікаві та нетипові для української літератури постаті інтелігента. Автор заперечує усталений типаж героя реалістично-побутової школи. Винниченко виводить на сторінках своїх романів тип нового героя, який заперечує існуючі моральні цінності. Його інтелігенти сповідують новий життєвий шлях, власну мораль – «чесність з собою», що, на їхню думку, є гарантією внутрішньої гармонії та щастя. Позиція письменника суголосна з висловом Жана-Поля Сартра: «Людина створює себе сама. Вона не створена попередньо й творить себе, вибираючи мораль» [10, 17].

Мирон Купченко (роман «Чесність з собою») – є цілеспрямованою, сильною особистістю з усталеною життєвою позицією та сформованим характером. Він не йде на компроміси з власною совістю, прагне зробити оптимальний вибір, щоб досягнути ідеалу надлюдини.

Письменники 1920-х років (зокрема Віктор Петров, Валер'ян Підмогильний) утверджують новий напрям в українській літературі, підносять її на новий щабель художності, який знаменує «перший спалах інтелектуальної прози» [11, 75]. У творах цього жанрового різновиду з'являється новий для української літератури герой – інтелігент чи інтелектуал, вихоплений з плину життя і перенесений у духовно насичену атмосферу, – носій філософської концепції; поведінка такого героя зумовлюється типом філософського обґрунтування. За висловом Бікульчуса, «кожен персонаж, захищаючи свою істину, в сутності є лише теоретичним варіантом ідеї, бо, керуючись нею, найчастіше зазнає поразки, що неодноразово підтверджується в інтелектуальній прозі» [1, 380].

Прикладом таких творів в українській літературі є романи Віктора Петрова «Дівчина з Ведмедиком», «Доктор Серфікус». У творах автор

перебудовує усталенні схеми любовної та філософської прози. В. Домонтович, за допомогою метафоризованої мови, дає оцінку сучасному стану української та світової літератури, мистецтва.

Гендерна трансформація постаті жінки відбувається на сторінках романів В. Домонтовича. Зина та Вер репрезентують символічний образ люди нової доби, що заперечує традиційне фемінне світобачення.

Таким же умовним є й центральний персонаж роману «Доктор Серафікус». Професор Комаха – це новий тип науковця, людини-додатка до «безперервного плину конваєрної стрічки».

Цікавий ракурс висвітлення постаті інтелігента наявний в романах «Місто», «Невеличка драма» Валер'яна Підмогильного. Герої твору – прагматичні та тверезомислячі люди, які твердо знають, чого хочуть від життя. Їм не притаманні сумніви у власних силах. Персонажі твору націлені на успіх у власній діяльності (Славенко). Вони впевнені, що їх щасливе майбутнє і матеріальне забезпечення залежить лише від них самих (Нюся, Ірен Маркевич, Давид Семенович Іваничук).

У 20-х роках ХХ ст. змінюється геокультурний простір життя інтелігента. Під впливом урбаністичної течії в Європі в українських творах все частіше сільський простір змінюється на міську культуру. Місто постає не просто як тема чи пейзаж, а, як зазначає Соломія Павличко, «місто є символом певного типу свідомості як автора, так і його героя. Ця свідомість достатньо рафінована, вона вихована бібліотекою, а не природою, вона пізнала філософські сумніви, розчарування й біль самотності, алієнацію, внутрішню дисгармонію» [7, 210].

Образ міста, його стихію зобразив Підмогильний, його інтелектуальне дихання відтворив Петров. Герої обох авторів невід'ємні від міста, є частиною його культури, його суперечливого і багатогранного життя.

Отже, у контексті вивчення проблематики інтерпретації образу інтелігента ми спробували переосмислити художній доробок письменників ХІХ-ХХ ст., у творах яких цей характер змальований найбільш яскраво. Дослідження художніх текстів дозволило виявити певні етапи формування образу. Ми простежили еволюцію характеру від народницького нарративу Франка до інтелектуальної прози Домонтовича і Підмогильного. Дійшли висновку, що процес ускладнення постаті інтелігента відбувся в результаті секуляризації літератури, її емансипації особистісного й авторського начал, еволюції різного типу художнього мислення, зміни статусу інтелігентної особистості. Аналіз динаміки образної моделі постаті інтелігента засвідчив, що найчастіше вона втілювалася і типологічно ускладнювалася за допомогою таких чинників: гендерна ідентифікація (Ольги Кобилянської, Леся Українка); внутрішній психологізм та роздвоєність (Коцюбинський, Винниченко); інтелектуальність та варіативність геокультурного простору (Домонтович, Підмогильний). Ці риси притаманні для модифікації образу інтелігента і в сучасній літературі.

Джерела:

1. Бикуньчус В. Грани філософського роману / В. Бикуньчус // Писатель и жизнь : сб. историко-литературных, теоретических и критических статей. – М. : Сов. писатель, 1987. – С. 375-398.
2. Винниченко В. Твори / В. Винниченко. – Т. 10 : Чесність з собою : роман. – К. : Відень, 1919. – 268 с.
3. Домонтович В. Доктор Серафікус. Без ґрунту / В. Домонтович. – К. : Критика, 1999. – 280 с.
4. Кобилянська О. Твори : У 5 т. / О. Кобилянська. – К. : Держ. вид-во художньої літератури, 1962. – Т. 1. – С. 107-397.
5. Кобилянська О. Твори : У 5 т. / О. Кобилянська. – К. : Дніпро, 1963. – Т. 5. – 768 с.
6. Коцюбинський М. Твори : У 3 т. / М. Коцюбинський – К. : Художня література, 1955. – Т. 1. – 486 с.
7. Павличко С. Теорія літератури / С. Павличко. – К. : Основи, 2009. – 679 с.
8. Підмогильний В. Місто : роман / В. Підмогильний. – Харків, 2007. – 352 с
9. Підмогильний В. Третя революція : оповідання, повісті, роман / В. Підмогильний. – К. : Укр. письменник, 2012. – 619 с.
10. Сартр Ж. П. Екзистенціалізм – это гуманізм / Ж. П. Сартр // Сумерки богів. – М. : Политиздат, 1990. – С. 340.
11. Синицька Н. Характерні ознаки інтелектуальної прози / Н. Синицька // Слово і час. – 2003. – № 11. – С. 75-80.
12. Франко І. Зібрання творів : У 50 т. / І. Франко. – К. : Наук. думка, 1986. – Т. 45. – 147 с.
13. Франко І. Найновіші напрямки в народознавстві [1895] / І. Франко // Франко І. Зібрання творів : У 50 т. – К. : Наук. думка, 1986. – Т. 45. – С. 254-267.
14. Черненко О. Михайло Коцюбинський – імпресіоніст: образ людини в творчості письменника / О. Черненко. – Мюнхен, 1977. – 140 с.